

Zasneženi Triglav z Ribčevega laza – sredi julija 1959

Foto Pavel Kunaver

Neizčrpni Bohinj

PAVEL KUNAVER

Hvaležnost že dolgo trka na moje srce, da bi napisal zahvalo Bohinju, ki mi je tako obogatil življenje. Gotovo je mnogo drugih, ki so enako doživljali in se trudili, da bi podali dostojno sliko in opis bohinjske deželice, pa do sedaj se nikomur ni posrečilo podati »sled sence onstranske gloriije«, in se to tudi meni ne bo. A zahteve srca je treba ubogati, da se pomiri in da vest ne kljuje dan in noč.

Ni več daleč, ko bo šestdeset let, ko sem prvokrat ugledal Bohinj. To je bilo še v času, ko si moral v Lescah sestiti na počasni poštni voz, ki ti je po slabi cesti pretresel vse kosti, preden si prišel v Bohinjski »kot«, dobesedno! Le prav malo srečnežev je bilo, ki so uživali njegovo nedotaknjeno prirodo. Za petičneže je stal majhen hotel Sv. Janez blizu starega lesenega mosta čez novorojeno Savo Bohinjko. Toda hotel je bil v nemških rokah, in še l. 1918 nisem na slovensko zahtevo dobil od natararja ničesar. A Bohinj tistega časa je bil čudovito miren in tih, in dobesedno veljajo stih dr. Lovra Tomana:

Noč na nebu zvezdice prižiga,
v jezeru njih svit pri svitu miga.
Nič miru ne moti tihega;
le Savica, hči kraljeva,
pribobni in pesem peva
od nje doma slavno mirnega.

Pesnik ni nikoli slutil, da se bodo uresničili njegovi stih v šesti kitici

... In Savica, hči kraljeva,
pribobni in peva
od prelepih časov svobodnih,

četudi je on mislil na davne čase prvih Slovencev in na stoletja zaslužjeno slovensko zemljo pod cesarsko Avstrijo.

In tudi ni slutil, da bosta Savica in njen kralj Triglav navduševala borce za svobodo in uresničila njegove stihe:

... in Savica, hči kraljeva,
pribobni in pesem peva,
da zmagovavca čez Slovence ni!

Kot priprava za prihod v Bohinj so peli na vrhu našega očaka dan prej moj brat Jože in njegovi tovariši, s katerimi sem prvič stopil na vrh Triglava, to pesem in Aljažev še vedno živi Oj, Triglav, moj dom! S terase Pirčeve vile smo dan nato zrl na mirno gladino Bohinjskega jezera, ki se je s svojo spokojnostjo in resnostjo za vedno vtisnilo v moje mlado srce. Takrat pa sem spoznal tudi njegovo odmaknjenost. Železnico so šele delali. Brat pa ni imel denarja za naju oba za poštni voz, s katerim so se tovariši odpeljali na Lesce. In tako sva jo še trudna od Triglava mahala ves dolgi dan od jezera do Lesc.

Hrepenenje po Bohinju pa je z leti rastlo in ko smo l. 1925 taborili s skvati pod Stolom, sem šel z manjšo četo na »raziskovanje« v Bohinj, da bi našli primerna taborišča. In res smo odkrili čudovito, tedaj še malo zarastlo teraso, ki je bila last dr. Majarona, in za taborjenje še odličnejši prostor — Naklovo glavo. Nekaterikrat sem nato še taboril drugod po Sloveniji in ob morju, a vedno me je vleklo nazaj v Bohinj, kjer imajo taborniki sedaj kar tri svoja lastna taborišča. Četudi sem z geografsko družbo Le Play-Society preživel štirikrat po en mesec v Bohinju v starem hotelu Sv. Janez in v Bellevue, so meseci taborjenj zapustili neprimerno globlji vtis. Bili pa so tudi vzrok velike bolečine, ki sem jo z drugimi vred trpel med okupacijo.

Taborjenje v Bohinju te posebno poveže z njegovo prelepo, včasih tudi divjo naravo. V hotelih je vse preveč dobesedno »domače«, kjer se pravi Bohinj ob času počitka, kosila, spanja odmakne. Še manj ga čutiš, ko se ob deževju in posebno ob njegovih dolgotrajnih nevihtah čutiš varnega med štirimi zidovi in samo čakaš, kdaj bo dež in blisk in grom minil. Ali kdaj slišiš v tihi noči pesem Savice v hotelsko sobo? V taborih pa smo bili dan in noč, ob jasnem nebu in ob treskajočih bliskih z bohinjsko naravo v najtesnejšem stiku. Ves ogromni venec njegovih gozdnatih in skalnih gora nas je neprenehoma vabil na sinje vrhove, v tihe doline. Čim dalj časa smo bivali sredi te čudovite doline, tem bolj smo spoznavali njeno bogastvo, njene neizčrpne možnosti za odkrivanje novih in novih lepot.

Predvsem je Bohinjsko jezero vir užitkov. Tisti, ki pridejo z avtom in motorjem, pa z mrakom ali še prej odidejo in zbeže, če se zbirajo nad Podrto goro ali nad Migovcem črne megle, ne vedo mnogo o tem biseru Slovenije. V šotorih smo do zadnjega pod prostim nebom in čudovite so slike, ki se nam nudijo. Prej še svetle strmine Pršivca potemne in modrikasto črne megle se spuste malone do jezerske gladine. Ostri bliski sekajo mračno ozračje in grom išče, zaletavajoč se ob gorski venec, izhoda. Jezero vzkipi, da ga komaj še

Ledeniška groblja nad Boh. jezerom

Foto Pavel Kunaver

spoznaš, ko pade nanj divji veter iz jugozahodnih gora. Valovi postajajo nevarni lahkim čolnom, posebno če se podaš na jezero ponoči. Nekoč, 1. 1926, smo že v trdem mraku odrinili od brega, ker je vihar odtrgal nek čoln in ga odgnal na sredino. Toda veter je bil tako divji, da so nam valovi pljuskali v naš čoln in trda noč nas je zalotila še vedno daleč od našega cilja. Temno je bilo nad nami. Črno je bilo jezero pod nami, le grebeni valov so kakor beli prsti grabili iz globine po nas. Bila je prava umetnost iztrgati se iz valov in teme, saj v popolni temi je le smer divjajočega jugozahodnika usmerjala naš revni brod proti rešilni obali.

In ko takole prav po bohinjsko lije dan ali dva, tedaj je čas, da ostro poslušáš. Ne samo, da se bohinjsko tišino obvladajoči grom Savice podeseteri — pridružijo se mu še novi glasovi. Le tanko šotorsko platno nas loči od razdivjane narave. Od gora odmeva malone neprestano grmenje in bliski svetijo prav v notranjost šotorov. Drevje okoli tabora šumi, lomijo se veje v hudem pišu. Tam izpod Pršivca pa začne naraščati neko posebno grmenje, ki postaja vedno hujše, in komaj čakamo dneva, da pohitimo na obalo Naklove glave. Govic je pritekkel! Nad polotokom *Jama* je strmi jarek poln razpenjene vode! Iz luknje v steni Pršivca dere v debelem curku rumenkasta voda in pada v velikem slapu ter številnih divjih brzicah proti jezeru. Vsa bela, z velikimi skalami posuta struga ob Jami je živa. Valovi se zaletavajo ob balvane in vale pesek in debelo kamenje v jezero. Tako močan je tok, ki udara od tega okoli 200 m visokega, le nekoliko ur trajajočega slapa in njegovih brzic v jezero, da sega njegov tok malone do drugega jezerskega brega. Ob izlivu pa je tako močan, da ti obrne čoln.

Prav tedaj je treba takoj k Savici! Zgodi se lahko, da je v območju Zajezer-ske doline tako deževalo, da je tudi Četrto jezero tik za Kočo pri Dvojnem jezeru prestopilo bregove in se za kratek čas združilo z dvojčkoma. Tedaj je doli ob Savici grozno in veličastno. Ne čakajte, da bi vas avtobus popeljal do konca ceste. Zamudili boste najlepše — prelepo mavrico, ki omiljuje divjanje vode v mogočnem kotlu pred vami. Savica dere iz gornje luknje v mogočnem curku in zaliva steno. Razpršeno vodovje se dviga prav do opazovališča. Jutranje sonce pa posije prav v kotel. Če so oblaki kapljic veliki, kar je vedno po hudih nalivih, se lepoti Savice ne moreš načuditi in se je ne moreš nagledati. Krasna mavrica sega od ene do druge strani debri od ene do druge mokro se svetleče stene. Konec maja in ves junij ter začetek julija pa stoji sonce najvišje in sega naj-globlje v skalno zibelko Savice.

En dan pa je premalo, da bi mogel ogledati vse, kar se nudi po hudih nalivih. Ali pa topli pomladanski dnevi, ko se taja sneg po sosednjih višavah. Popotnik nemirno čaka, kdaj bo že ustavil vlak v Bohinjski Bistrici, in tako med pripravo spregleda, da ga je vlak med Nomenjem in njegovim ciljem peljal mimo premalo znanega slapa med Nomenjem in Bitnjami. Vode, ki se zbirajo na južnem robu Pokljuke in na njenem kraškem dnu ponikujejo, udirajo v nižjih legah iz strmih sten ozke Bohinjske doline. Toda najlepši slap je tisti med imenovanima vasema. V curkih se preliva preko mahovitih visokih skalnatih sten. V veliki vodi pa se curki večkrat združijo v prozorne in prosojne zavese, ki se na stopnjah razprše v milijone bleščečih se kapljic. Že stari Nagl, cesarski »matematicus« cesarice Marije Terezije, je v svojem lepem rokopisu o podzem-skih lepotah našega krasa opisal in lepo narisal ta lepi slap.

Pa naj bo voda velika ali nizka, soteske doline Voje, ki se od Hudičevega mosta razprostirajo proti severu, so malone neznane in popolnoma nezavarovane, a so zato tem bolj divje in nepokvarjene. Na presledkih je mogoče priti prav do vode. Tam pa nas presenetijo in očarajo najlepše kotlice, ki jih je voda izvotlila v naših planinskih vodah. Nekdanji ledenik, ki je tekel preko kotline Bohinj-skega jezera, jih je neposredno povzročil, ker je nekdanjo Mostnico potisnil v vzhodno skalnato podnožje doline Voje. Spodnja polovica dolinskega dna je pokrita s slikovitimi ledeniški grobljami. Od teh sotesk in od odprte doline Voje, kjer se širijo pod strmimi stenami širokega Tosca, Uskovnice in Vogarja ter Grintovice sočni planinski travniki, se človek nikdar ne more lahko ločiti. Tišina, ki vlada tam, številni bistri studenci in potoki, bistra Mostnica, ob času nalivov pa še lep velik slap v koncu, in druge lepote, ki jih beseda ne more opisati, so poseben biser v kroni, ki obdaja Bohinjsko jezero.

Morene, ledeniške groblje, so kraji, kjer se nehote ustavi noga. Misli pohite nazaj v minulo ledeno dobo, ki je dokončno izoblikovala Bohinj. Kjer se ceste in pota zajedajo v bregove, malone povsod pogleda na dan drobir in debelo robato skalovje, divje premešano med seboj, kakor so ga odložili napredujoči ali nazadujoči ledeniki. Jaz posebno rad posedam po skalah končne ali čelne groblje ledenika, ki se kakor polmesec vije na severovzhodni strani jezera. Četudi jo je Mostnica deloma razdejala in se vanjo še vedno zajeda, je vendarle v imenovanem delu med Starimi Fužinami in jezerom ter vhodom v Voje čudovito ohranjena. Slikovite skale, nekatere orjaške velikosti, mole iz nje in pričajo o moči, debelini in počasni, nezadržni sili ledenika, ki se je valil s Komne dol in zalival ter širil dolinsko dno ter pripravljaj kotel, v katerem danes jezero leži.

Srednja vas, v ozadju korito gornje Bohinjske doline, vzdolbeno od ledenikov

Foto Pavel Kunaver

To pa je samo ena od moren. Mnoge druge so bolj prikrite; a če potuješ križem preko dna Bohinjske doline, te bodo mogočni valuni na pre mnogih krajih opomnili na svoje potovanje po debelem ledeniškem veletoku, ki je večkrat več sto metrov na debelo prekril Bohinj in nazadnje izginil v toplejši dobi. Preko teh krajev ne smemo hiteti in postajanje se bogato izplača, ker nas misli zanesejo daleč nazaj v čudno ledeno pokrajino, iz katere je gledal Triglav s sosedi le kakor majhen skalnat otok. Tam pa, kjer je danes strma Komarča in neprenehno grmi slap Savice, so bili siloviti ledeniški odlomi, in v mrtvo tišino mrzle pokrajine se je od časa do časa oglasil silen grom ledenih plazov, kakor danes kje globoko v Himalaji.

Če pa nas zanese noga nekoliko više, le nekaj sto metrov nad dno, nas iz srede zelenega gozda pozdravi na mnogih krajih, posebno pa, če greš po Suhi proti Rodici, breča, ki nas po svojem sestavu spominja na vse drugačno dobo Bohinjske doline. Že je sicer deloma obstajala, a milijone let jo je še ločilo od mrzle ledene dobe, in tektonske sile so jo pogreznile tako globoko pod sedanjo višino, da je vanjo morje udrlo. Zopet ti pomaga domišljija, kajti po tem, kar vidiš pred seboj, vidiš v davni velikanska melišča, ki segajo prav od gorskih bregov v modro morje, v katerem se strjajo v novo kamenino... In če se usedeš na katerega od velikih odkruškov ob šumečih potokih, te vodi pogled na sive velikane, ki te molče opominjajo na še bolj oddaljene dobe, ko so njihove plasti šele nastajale v globinah morja. Kako dolga in pestra je zgodovina Bohinja! Koliko stotin milijonov let je trajalo nastajanje njegovega gradbenega materiala in izdelava njegove prelepe oblike in nastanek njegovih biserov!

Kratkotrajnim obiskovalcem, ljudem, živečim po hotelih, je jezero — upravičeno — glavni cilj. A vanj teče Savica, iz njega pa novorojena Sava! Desetine

Hiša v Češnjici

Foto Pavel Kunaver

kilometrov je njene struge, a pri vsakem koraku je drugačna. Še je niso pokvarile odpadne vode. Še je tako bistra in čista, da jo lahko piješ. Preko proda in skalovja se preliva v neštetih brzicah in se odpočiva v tihih tolmunih, kjer se bliskajo postrvi in lipani. Voda pa, ki se je ogrela v veliki kadunji jezera, je v strugi še toplejša, in kjer Sava počiva, so premnogi lepi kraji, kjer se moremo kopati. Naše kopalnice pod taborom pod Laškim rovtom je vsekakor enako lepo kakor kjer koli v jezeru samem! In če je posebno v nedeljah ob jezerskem bregu že kar preživahno, je ob bregovih Save čudovito mirno. Toda potrudi se tudi ob bregovih Savice navzgor! Kakšne brzice! Kakšni balvani, ki jih je divja vodna sila izprala iz talne ledeniške groblje! In kakšni lepi prizori sredi strmih gozdnih bregov!

Ne hitimo po Bohinju! Povsod je lepo, najlepše pa tam, kjer pogleda v dolino sam Triglav, in to je na mnogih krajih! Kateremu kraju bi dal prednost? Težko je reči, ker povsod sem bil srečen. Že takoj za Bohinjsko Bistrico, na južni strani, le deset minut od predorovega žrela, so pravi planinski pašniki, od koder imam pregled čez dolgo verigo vrhov na desni in levi od Triglava, ki gleda izza širokoplečega Tosca. Pred njim pa planine in globoke doline. Prijatelj daljnogled mi, če sem še tako truden, pomaga obiskovati najbolj skrite kote, najdrznejše grebene, najsamotnejše viharneke na skalah. In svinčnik in barve mi pomagajo, da doma obnovim prelepe vtise.

Koliko od vas, ki se boste potrudili prečitati te vrstice, pa ve za Žlan, tam za Poljem in Laškim rovtom? Treba bi bilo Pernharta, Segantinja ali vsaj našega Koželja, da bi na platno spravil odsev lepote tamošnje pokrajine, ki ji bi kraljeval Triglav sam. Pokrajina je obrnjena proti jugu. Zato se sonce po njej sprehaja od jutra do večera in neprestano spreminja barve in sence po skalnatih vrhovih Julijcev, redči globoke sence po njihovih dolinah in jih zopet

Stara kmečka hiša v Češnjici

Foto Pavel Kunaver

gosti in ponovno temno pobarva, ko se nagne nad Komno, k zahodu, kjer v globoki kotanji pod stenami Pršivca slutimo jezero.

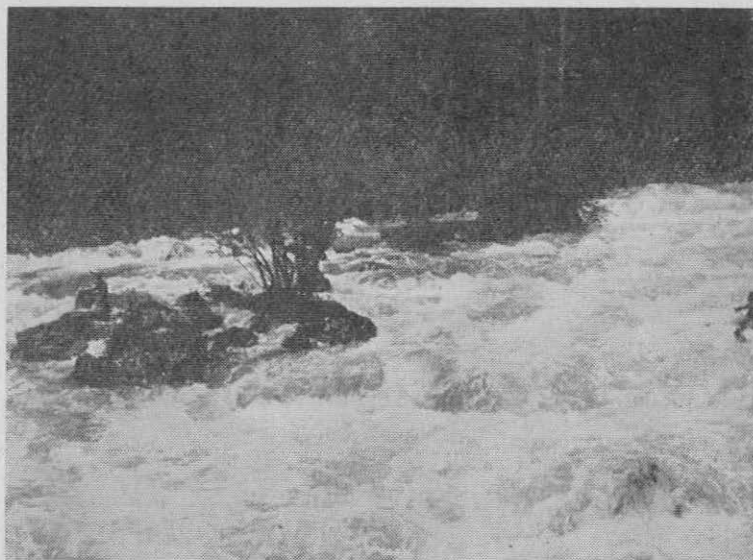
Sredi temnih gozdov štiri zelenice visoko nad Ribčevim Lazom. Dve sta naši taborišči, kakršnih bi lahko daleč in zastonj po naši domovini iskal. In nanje gleda Triglav. In ko gremo k opoldanskemu počitku, se oči zatisnejo ob zadnjem pogledu na njegovo s snegom ovenčano glavo. Veter šumi po vrhovih smrek in nas zaziblje v tako mogočnem varstvu v sladke sen. Še nisem imel mirnejšega tabora kakor tam pod neposrednim opazovanjem našega velikana!

In ko mine čas taborjenja, je pri srcu težko. Ko pospravljamo, neprestano godrnjam švicarsko planšarsko

»Ihr Berge lebt wohl,
ihr sonnigen Heiden...«

Obljubljamo, da se vrnemo ne samo poleti, ampak tudi jeseni.

Jeseni! Koliko starega žoltega zlata je narava zčila na Bohinj! Smaragdni venec poletja okoli jezera se je umaknil toplemu rdečemu. Hladno modra jezerska voda se še bolj loči od žarenja okolice, ki se pripravlja na zimo. Ko pa beli prt zagrne jezersko okolico, zre jezero nekoliko časa temno in nekam sovražno iz bleščeče narave. Za ljudi ne pomeni več toliko in se kmalu umakne pod debel led. Sedaj zagrmi jezero glasneje kot Savica, ki se odeva v ledene kristale. Grmi, če se prekolje debela ledena plošča, pokajo salve, ko hiti razpoka kilometre daleč preko mirne ledene površine. In mirno čaka. Naša pozornost je obrnjena od njega na čudovite bregove, ki vzbujajo vzklike radosti preko nje hitečih smučarjev. In če se bodo zopet kdaj vrnili bolj snežni časi, bodo širne snežene planjave Rudnice, Dobrave in Raven ter še više ležečih krajev nad dolino pravi paradiz za smučarje, dokler ne pride zelena pomlad.

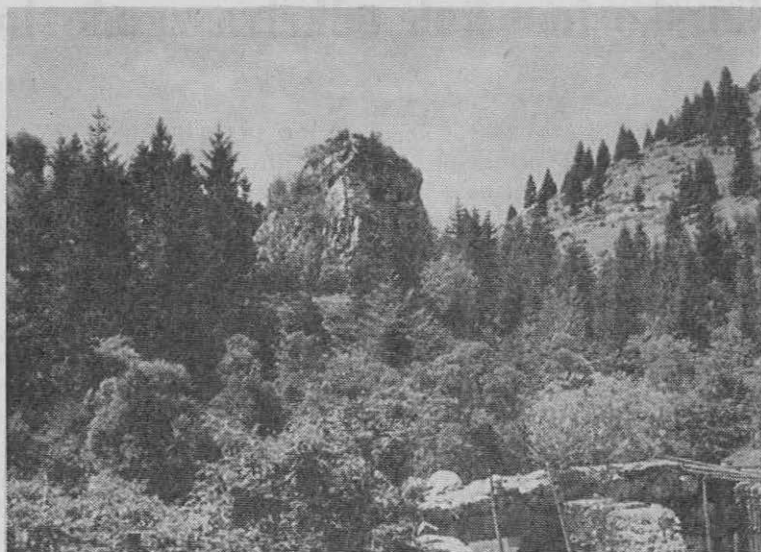

Brzice Savice po nalivu

Foto Pavel Kunaver

Tudi pomladi me je pot večkrat zanesla ob jezero. Kako tudi ne! Po vodi plavajo zadnje ledene plošče. Jezero gleda prijaznejše v svojo okolico, pa ima tudi vzrok. Bohinjska природа ga je obdala s trojnim vencem! Ko se grejem ob ognju iz drv, ki jih je Savica nanosila v jezero in so jih valovi vrgli na kameniti breg, mi hiti oko preko vrhov, ki tvorijo vrhnji beli venec snega in ledu, iz katerega segajo dolge bele grape v temno zeleni in modri venec gozdov. A najlepši, najnežnejši je beli venec tisočev in tisočev cvetov teloha okrog in okrog jezera. Pod vsako smreko, za vsako skalo gledajo ti znanilci pomladi v bleščeče bohinjsko sonce in se ne boje čez Podrto goro udirajočih vetrov in megla! Poledenele ceste v senci doline, na Jelovici in čez greben bohinjskih gora na jugu začasno še zadržujejo vdor motorjev. Tišina vlada v tej čarobni kotlini.

Oživljajo pa tudi vasi, ki so po legi in tudi po mnogih hišah vsaka zase biser. Turizem še ni prinesel Bohinju toliko, da bi kaj dosti vplival na njegovo prebivalstvo. Treba je trdo delati! Poleti v vročem soncu in ob hudih nevihtah, pozimi pa še teže, ko je treba vlačiti po poledenelih potih les in seno z višav. Zato so obrazi Bohinjcev kakor izklesani. V gubah in pogledih, v žuljih njihovih rok se odraža njihovo življenje in značaj. A žene in dekleta še vedno skrbno pazijo na nageljne, ki v dolgih kitah vise z oken, in lesenih, lepo izrezljanih hodnikov, da se vijejo poleti kakor žareč in vabeč slap. In zaželiš si videti mladenkin obraz za njim in srečnega fanta pod njim. In temu ljudstvu se je vredno približati. Saj je po svoji veliki naravi in trdem delu na planinah, v visokih gozdovih, na žgočem soncu ob senu in na polju postalo po svoje modro: Potrebno je približanje že zato, da bi vedelo, da danes prihajajo v Bohinj tisti, ki so po trdem in nezdravem delu v mestih izčrpani in potrebni lepote in miru velike narave. Malo me je zabolelo, ko me je zadnjič postaven Bohinjec ob Bohinjskem jezeru, ko sem ga prav zaradi njegove slikovitosti in bohinjske posebnosti hotel fotografirati, zavrnil s trdimi besedami »Ne bo nič! Vsi ste

Ledeniški valun v groblji nad Boh. Jezerom

Foto Pavel Kunaver

lenuhi in sleparji, ki pridete tu sem!« Ne nismo to mi, ki prihajamo v Bohinjš! Trdo delo gorjanskega kmeta utruja, a tudi utrjuje. Mestno in tovarniško delo, delo v šoli in pisarni izčrpava, Bohinjš pa moči vrača, in spomin na njegove lepote nas utrjuje v zavesti o velikem bogastvu naše domovine in nas krepi pri delu. Laže vztrajamo, ko delamo načrte, da se bomo zopet in zopet lahko vrnili v objem njegovih prelepih hribov, v njegove doline, pod Triglav, ki ga Bohinjšci posebno spoštujejo. Da je to res, vem, ker noben slovenski pevski zbor ni zapel pesem Oj, Triglav, moj dom, tako prisrčno, tako iz toplega srca kakor nekega dne fantje in moške v Srednji vasi! Triglav je tu res del naseljene pokrajine, saj gleda nekaterim hišam prav skozi okna na mizo in ognjišče. In v njegovem znamenju so se borili in izkraveli številni borci, da je iz Wochein postal po tužnih letih zopet Bohinjš in svetli cilj tolikih ljudi. Tega se posebno zavedam, ko se spomnim zadnjega tabora pred vojno, ko je gorelo že okoli Jugoslavije in sem se težkega srca poslavljal od Bohinjšja. In tudi sedaj ob vseh naših tabornih ognjih v Bohinjšju. Plameni švigajo v svobodno nebo. Triglav nas gleda svoboden na vseh straneh in zvezde sijejo na mladino, ki sedi brez skrbi sredi teh gozdov in svobodnih gora ob plamenih in prepeva. In ko ugasnejo plameni in potihnejo veseli glasovi mojih mladih prijateljev, skoraj ne morem zaspati, ne da bi se hvaležno spomnil vseh tistih, ki so padli zato, da ni več meje gor na Črni prsti, na Bogatinu in samem Triglavu.